

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA GOZDARSTVO IN
OBNOVLJIVE GOZDNE VIRE

Tjaša PROSENAK

**DREVESNA DEDIŠČINA NA OBMOČJU
KE SLOVENSKA BISTRICA**

DIPLOMSKO DELO

Visokošolski strokovni študij – 1. stopnja

Ljubljana, 2012

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA GOZDARSTVO IN
OBNOVLJIVE GOZDNE VIRE

Tjaša PROSENAK

**DREVESNA DEDIŠČINA NA OBMOČJU
KE SLOVENSKA BISTRICA**

DIPLOMSKO DELO
Visokošolski strokovni študij – 1. stopnja

**TREE HERITAGE IN THE
LU SLOVENSKA BISTRICA**

B. Sc. THESIS
Professional Study Programmes

Ljubljana, 2012

Diplomsko delo Drevesna dediščina na območju KE Slovenska Bistrica je nastalo na Univerzi v Ljubljani, na Biotehniški fakulteti, na Oddelku za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire.

Komisija za dodiplomski študij Oddelka za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire je dne 24. 5. 2011 sprejela temo. Za mentorja diplomskega dela je imenovala prof. dr. Roberta Brusa, za predsednika komisije pa doc. dr. Janeza Pirnata.

Komisija za oceno in zagovor:

Predsednik:

doc. dr. Janez PIRNAT

Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire

Član:

prof. dr. Robert BRUS

Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire

Datum zagovora:

Diplomsko delo je rezultat lastnega raziskovalnega dela. Podpisana se strinjam z objavo svoje naloge v polnem tekstu na spletni strani Digitalne knjižnice Biotehniške fakultete. Izjavljam, da je naloga, ki sem jo oddala v elektronski obliki, identična tiskani obliki.

Tjaša Prosenak

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

ŠD Dv1

DK GDK 174+907(497.4Slovenska Bistrica)(043.2)=163.6

KG drevesna dediščina/izjemna drevesa/dendrologija/stara drevesa/Slovenska Bistrica

AV PROSENAK, Tjaša

SA BRUS, Robert (mentor)

KZ SI-1000 Ljubljana, Večna pot 83

ZA Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo
in obnovljive gozdne vire

LI 2012

IN DREVESNA DEDIŠČINA NA OBMOČJU KE SLOVENSKA BISTRICA

TD Diplomsko delo (Visokošolski strokovni študij – 1. stopnja)

OP VI, 27 str., 3 pregl., 16 sl., 4 pril., 17 vir.

IJ sl

JI sl/en

AI Cilj diplomske naloge je temeljito pregledati in ovrednotiti drevesno dediščino na območju krajevnih enot Slovenska Bistrica. Svet je tukaj izredno raznolik, gospodarsko zanimiv in bogat z drevesno dediščino. S pomočjo naravovarstvenikov in lastnikov so popisana zavarovana drevesa. Podatki so pridobljeni iz Registra naravnih vrednot in Strokovne osnove za razglasitev naravnih znamenitosti. Na terenu so bili popisani dendrološki podatki, ocenjeno je bilo zdravstveno stanje dreves, znaki nevarnosti za okolico in simptomi ogroženosti. Za nekatera drevesa so predpisani posebni ukrepi, kot so čiščenje suhih vej, redčenje goste krošnje, dvig krošnje, zmanjšanje in vezava razrasle krošnje, izboljšanje rastišča in tudi posek. Večina lastnikov je zelo ponosna na svoja mogočna drevesa in zanje lepo skrbijo. V naseljih ob domačijah večinoma rastejo lipe in hruške, kar je verjetno povezano s prehrabno vrednostjo. V gozdnem prostoru prevladujejo bukve in dobi. Od dreves iz Registra naravnih vrednot s tega območja jih 18 ne raste več. S pomočjo revirnih gozdarjev je na osnovi terenskih ogledov bil pripravljen seznam, na katerega je uvrščenih 16 dreves, ki že izpolnjujejo pogoje za uvrstitev med drevesne naravne vrednote lokalnega ali državnega pomena, a v Register še niso uvrščena. Glavni namen naloge je ažurirati pregled drevesnih naravnih vrednot, ki bo v pomoč tako strokovnjakom kot širši javnosti.

KEY WORDS DOCUMENTATION

DN Dv1

DC GDK 174+907(497.4Slovenska Bistrica)(043.2)=163.6

CX tree heritage/exceptional trees/dendrology/old trees/Slovenska Bistrica

AU PROSENAK, Tjaša

AA BRUS, Robert (supervisor)

PP SI-1000 Ljubljana, Večna pot 83

PB University of Ljubljana, Biotechnical Faculty, Department of Forestry
and Renewable Forest Resources

PY 2012

TI TREE HERITAGE IN THE LU SLOVENSKA BISTRICA

DT B. Sc. Thesis (Professional Study Programmes)

NO VI, 27 p., 3 tab., 16 fig., 4 ann., 17 ref.

LA sl

AL sl/en

AB The goal of this work was thoroughly review and evaluate the tree inheritance in local unit Slovenska Bistrica. Landscape there was extremely diverse, economically attractive and rich with tree heritage. With the help of environmentalists and owners, the trees were surveyed. The data was obtained from the Register of natural values and Professional basis for declaring natural sites. On the field dendrological data was surveyed, and the health status of trees, danger signs to the surroundings and symptoms of threat were rated. For some trees specific actions were prescribed, such as cleaning dry branches, thinning crown guests, raising crown, reduction and crown tying, improving habitat and also cutting down. Most owners were very proud of theirs magnificent trees and they were taking good care of them. In the villages, beside farms, mainly limes and pears were growing, which was probably related to their nutritional value. In the forest beech and penduculate oak were dominating. 18 of the trees from the Register of the natural values of this area were no longer growing. With the regional foresters help we were able to prepare list, which contained 16 tree species that already qualify for the tree natural values of local or national importance, and were not yet placed in Register. The main goal was to update the overview of tree natural values, which will help both professionals and the general public.

KAZALO VSEBINE

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA	III
KEY WORDS DOCUMENTATION	IV
KAZALO PREGLEDNIC	VI
KAZALO SLIK	VI
KAZALO PRILOG	VI
1 UVOD	1
2 OPIS KRAJEVNE ENOTE SLOVENSKA BISTRICA	3
3 METODE DELA	5
3.1. POPISNI LIST	5
3.1.1 Ime drevesne naravne vrednote	6
3.1.2 Lokacija in rastišče.....	6
3.1.3 Zdravstveno stanje	6
3.1.4 Znaki nevarnosti za okolico in simptomi ogroženosti.....	7
3.1.5 Predpisovanje ukrepov	7
3.1.6 Smernice za dolgoročno varovanje.....	7
4 ANALIZA DREVESNE NARAVNE DEDIŠČINE V KE SLOVENSKA BISTRICA.....	9
4.1 PREGLED STANJA DREVESNE DEDIŠČINE.....	9
4.2 NEOBSTOJEČA DREVESA IZ REGISTRA NARAVNIH VREDNOT	17
5 KANDIDATI ZA UVRSTITEV MED DREVESNE NARAVNE VREDNOTE..	19
6 RAZPRAVA IN SKLEPI	23
7 POVZETEK.....	25
ZAHVALA	
PRILOGE	

KAZALO PREGLEDNIC

Preglednica 1: Pregled izjemnih dreves iz Registra naravnih vrednot v KE Slovenska Bistrica.....	10
Preglednica 2: Pregled dreves iz Registra naravnih vrednot, ki ne obstajajo več	18
Preglednica 3: Kandidati za uvrstitev med drevesne naravne vrednote v KE Slovenska Bistrica.....	20

KAZALO SLIK

Slika 1: Krajevna enota Slovenska Bistrica.....	3
Slika 2: Lokacije dreves iz Registra naravnih vrednot v KE Slovenska Bistrica.....	9
Slika 3: Drevesne naravne vrednote po drevesnih vrstah.....	13
Slika 4: Lastništvo drevesnih naravnih vrednot	14
Slika 5: Pomen dreves iz Registra naravnih vrednot.....	14
Slika 6: Lokacija posameznih drevesnih naravnih vrednot	14
Slika 7: Kakovost rastišča drevesnih naravnih vrednot.....	14
Slika 8: Stopnja vitalnosti.....	15
Slika 9: Predpisani ukrepi.....	15
Slika 10: Označba drevesnih vrednot na terenu	16
Slika 11: Izjemna drevesa v KE Slovenska Bistrica, ki ne obstajajo več.....	17
Slika 12: Lokacije kandidatov za uvrstitev med drevesne naravne vrednote v KE Slovenska Bistrica.....	20
Slika 13: Pregled možnih kandidatov po drevesnih vrstah.....	21
Slika 14: Lastništvo kandidatov za uvrstitev med drevesne naravne vrednote	22
Slika 15: Kriteriji zavarovanja.....	22
Slika 16: Pomen kandidatov za uvrstitev med drevesne naravne vrednote.....	22

KAZALO PRILOG

Priloga A: Popisni list za drevesa iz Registra naravnih vrednot
Priloga B: Popis dreves iz Registra naravnih vrednot (na CD)
Priloga C: Popisni list kandidatov za uvrstitev med drevesne naravne vrednote
Priloga D: Popis kandidatov, ki bi jih lahko uvrstili na seznam naravnih vrednot (na CD)

1 UVOD

Drevesa so dolgoživa in mogočna bitja, sposobna preživeti več človeških rodov, a vendar minljiva, krhka in odvisna od naše skrbi zanje in muhastih sil narave. Človek mora spoznati in priznati svojo najtesnejšo povezanost z naravo in življenjsko odvisnost od nje, od njenega bogastva, njenih zakonitosti in njenega ravnovesja.

Izjemna drevesa zbuja občudovanje in spoštovanje. Spremljajo nas skozi življenje. Ta, ki jih občudujemo danes, so poznali že naši predniki, in mnoga med njimi bodo živela še naslednje generacije. Odnos do izjemnih dreves je ena najmočnejših vezi med človekom in naravo. So ponos dobrih gospodarjev, ki jih ohranjajo. Mnoga so v preteklosti posadili ob domačijah, v središčih vasi ali na drugih posebnih krajih zaradi njihove uporabne in simbolne vloge. V gozdovih je večina izjemnih dreves samoraslih. So dokaz skrbnega gospodarjenja z gozdovi in posebnega odnosa do najmočnejših dreves. Nekatera so se ohranila zaradi težke dostopnosti.

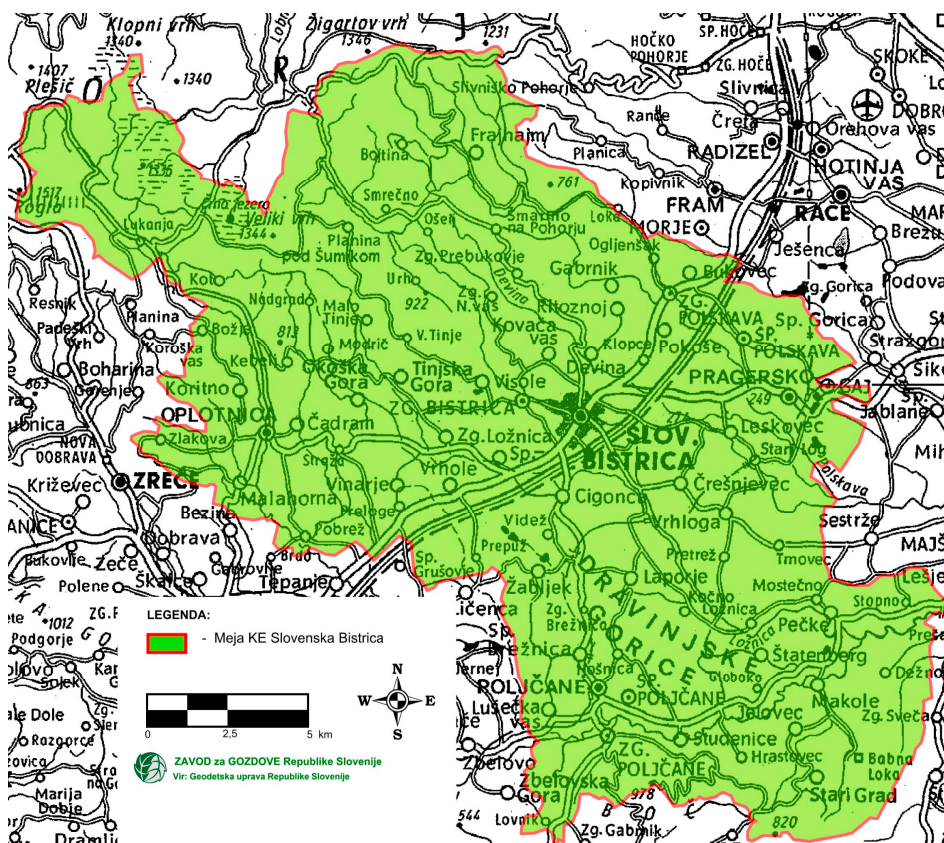
Drevesna naravna vrednota je drevo ali skupina dreves, ki so izjemnih dimenzij, habitusa, starosti, ekosistemsko, znanstveno-raziskovalno ali pričevalno pomembna. Vključuje tudi rastišča takšnih dreves (Berginc in sod., 2007). Po pomenu se naravne vrednote razvrščajo na naravne vrednote državnega in lokalnega pomena. Naravne vrednote državnega pomena so tiste, ki imajo mednarodni ali velik narodni pomen. Kot drevesne naravne vrednote državnega pomena se obravnavajo tudi vse drevesne naravne vrednote, ki se nahajajo na zavarovanem območju, ki ga je ustanovila država. Med podrobnejše kriterije za ugotavljanje naravne vrednote državnega pomena sodijo lastnosti, kot so izjemnost, tipičnost, ekosistemska, znanstveno-raziskovalna in pričevalna pomembnost na območju republike Slovenije. Sem štejemo tudi redkost pojavljanja na območju republike Slovenije, vključenost naravne vrednote v drugo naravno vrednoto in izkazan mednarodni pomen naravne vrednote na podlagi ratificiranih mednarodnih pogodb, sporazumov ali drugih dogovorov (Danev in sod., 2008). Naravne vrednote, ki niso državnega pomena, so lokalnega pomena (Berginc in sod., 2007).

Varstvo naravnih vrednot se prednostno nanaša na ohranjanje vrednostnih lastnosti. Osnovno načelo varstva naravnih vrednot je, da se posegi in dejavnosti na območju vpliva izvajajo na način, da se naravna vrednota ne poškoduje ali uniči. To določajo varstvene usmeritve, varstveni režimi in posredno tudi razvojne usmeritve, s katerimi se spodbuja za ohranjanje naravne vrednote najugodnejša oblika rabe. Varstvene usmeritve so usmeritve za izvajanje posegov in dejavnosti na način, da se ohranjajo naravne vrednote. Lahko se nanašajo na vrednostne lastnosti naravnih vrednot, neposredne dejavnike ogrožanja ali posege in ravnanja človeka, ki vplivajo na naravno vrednoto. Podajajo se lahko na način, kako ravnati ali kako ne ravnati. Varstveni režimi za varstvo naravnih vrednot se določajo z akti o zavarovanju. Vsebinsko so to prepovedi, s katerimi se prepreči ali omeji izvajanje posega, dejavnosti ali ravnanja človeka na naravni vrednoti ali na območju vpliva. Razvojne usmeritve so usmeritve za pospeševanje dejavnosti in ravnanj, ki so koristna za ohranjanje naravnih vrednot. Opredeljujejo se z namembnostjo naravnih vrednot, ki je praviloma ogledovanje in obiskovanje naravnih vrednot zaradi doživljanja narave, spoznavanja, izobraževanja in naravi prijazne rekreacije (Berginc in sod., 2007).

Z diplomsko nalogo smo želeli temeljito pregledati stanje drevesne dediščine na območju krajevne enote (KE) Slovenska Bistrica. Na osnovi sprejetih kriterijev smo želeli preveriti, ali so drevesa upravičeno uvrščena na seznam naravnih vrednot. Ker vemo, da vsaj nekaj dreves z območja KE Slovenska Bistrica, ki so navedena v Registru naravnih vrednot, ne obstaja več, smo želeli seznam posodobiti. Da bi pripomogli k učinkovitemu varovanju drevesne dediščine, smo izdelali seznam dreves, ki že dosegaajo vrednoti kriterijev za uvrstitev med drevesne naravne vrednote, a za zdaj mednje še niso uvrščena. Glavni namen naloge je posodobiti pregled drevesnih naravnih vrednot. Tako bomo imeli novejšo oceno zdravstvenega stanja, obseg debla posameznega drevesa in ostale meritve. S svetovanjem lastnikom, kako naj ukrepajo, lahko bistveno pripomoremo k daljšemu življenju izjemnih dreves.

2 OPIS KRAJEVNE ENOTE SLOVENSKA BISTRICA

Krajevna enota Slovenska Bistrica obsega Bistriško Pohorje, terciarno gričevje Dravinjske gorice, Bočko pogorje, Zahodne Haloze in na vzhodu skrajni jugozahodni del Dravskega polja. Od navedenih enot nobena v celoti ne leži na območju občine (Titl, 1983).

Slika 1: Krajevna enota Slovenska Bistrica

Prakameninsko Pohorje je visoko do 1517 metrov. Ima oble vrhove in složna slemena, potoki pa tečejo v ozkih dolinah s strmih pobočji (Šoštarč, 1983). Na obrobju planote se nahajata najpomembnejša in najvišja vrhova, Žigartov vrh in Veliki vrh. Na severnem robu so slap in pragozd šumik ter Črno jezero. Skoraj na celotni površini planote raste sklenjen smrekov gozd. Vzhodno in jugovzhodno od planote opazimo valovite terase in ploščate hribe, zlasti v višini od 700 do 1030 metrov, kjer se nahajajo naselja in se v večji meri zemlja izkorišča za poljedelstvo. V nižjih predelih pohorskega pobočja so vidne široke planje, ožje terase in ploščati gorski pomoli nadmorskih višin od 620 do 650 metrov. Zadnji terasni nivo, ki se razteza po najnižjem predelu pobočja, nadmorskih višin od 520 do 550 metrov je že gosteje naseljen (Titl, 1983). Na položnih slemenih in slabo odtočnih

ravnicah so se naselile barjanske rastline, poleg plazečega bora predvsem šotni mahovi, rožmarinka, okroglostna rosika ter med borovci skrito rastoči rjasti sleč (Šoštarič, 1983).

Dravinjske gorice potekajo v smeri od severozahoda k jugozahodu in zavzemajo osrednji del občine. Najnižje so na vzhodu, kjer dosežejo višino 300 do 320 metrov, med Čadramščico in Bistrico se dvignejo do 350 metrov. Zanje so značilne majhne vzpetine z malimi relativnimi višinami. Današnjo podobo je tu določil predvsem razvoj Dravinje in njenih pritokov. Zanimivi so trije ribniki med Videžem in Žabljekom (Šoštarič, 1983). V teh predelih prevladujejo travniki, njive in naselja. Gospodarstvo izkorišča slemena ter položna pobočja. Na osojnih in strmih pobočjih raste predvsem gozd. Prevladujejo listavci, precej je tudi iglavcev. Največ polj in naselij je na terasah, v dolinah je mnogo travnikov in njiv (Titl, 1983). V Cigonci, med cesto in železnico, je ostanek samorodnega nižinskega dobovega gozda, starega med 100 in 120 let (Curk, 1968).

Bočko pogorje nudi ugodne razmere za razvoj gozdarstva. To pogorje je nadaljevanje Konjiškega pogorja, ki ima enotno geološko sestavo in se začneja pri Paškem Kozjaku ter se nadaljuje prek Konjiške gore, Bočkega pogorja do Donačke gore. Zaradi odpornih kamenin, kot so dolomiti in triadni apnenci, so nastali višji in strmi vrhovi. Posebnost tega območja je jama Balunjača. Najvišji vrh Bočkega pogorja je Boč z 980 metri nadmorske višine. To območje je poleg najvišjega dela Bistriškega Pohorja najmanj naseljeno (Titl, 1983). Rastlinstvo je na tem pogorju zelo pestro, tu rastejo na primer velika velikonočnica, napihnjeni svišč, močvirski svišč, avstrijski sviščevcevec, navadni kosmatinec, hrvaška in travnolistna perunika, črni gaber, mali jesen, kloček, ruj, šmarna hrušica in še mnoge druge vrste (Šoštarič, 1983).

Od ostalih delov Haloz se zahodni del loči predvsem po strmejših pobočjih in višjih vrhovih. Hrbti in vrhovi so zelo ostri, med njimi so zelo ozke grape in zelo malo dolin. Pobočja so za vinograde in njive prestrme, v višjih legah prevladujejo gozdovi (Titl, 1983).

Dravsko polje zavzema skrajni jugovzhodni del občine. To je popolnoma raven svet. Pohorski potoki so iz globoko vrezanih dolin odplavljali razpadlo kamenje in prst. Ko so se vodni tokovi na izstopih iz dolin umirili, so se vode razlivala ter odlagale prod in blato (Šoštarič, 1983). Vegetacijo predstavlja log, ki je prirodni travnik z redkim drevjem, predvsem s črno jelšo, dobom, čremso, jesena, gabra, brogovite, vrbe, kaline, divjega hmelja, srobota in robide (Titl, 1983).

3 METODE DELA

S pomočjo popisnega lista za opredelitev drevesne naravne vrednote smo na terenu popisali vseh 97 dreves iz Registra naravnih vrednot na območju KE Slovenska Bistrica. Nekaj dreves raste v skupini, kar je razvidno v preglednici 1. Na popisnem listu smo zajeli dendrološke podatke izjemnih dreves, njihovo lokacijo in rastišče. Vsem drevesom smo izmerili obseg debla in okularno ocenili višino. Obseg debla smo v prsni višini izmerili z metrom pravokotno na os debla. Na pobočju smo upoštevali višino na zgornji strani drevesa. To pravilo navaja Mastnak (2003). Pri merjenju nismo imeli težav z nepravilnostjo spodnjega dela debla. Z opisom korenin, debla in krošnje smo ocenili zdravstveno stanje naravnih vrednot. Ugotavljali smo simptome nevarnosti za okolico in simptome ogroženosti drevesa. Drevesom, ki rastejo v urbanem okolju, smo predpisali različne ukrepe, kot so čiščenje, redčenje, zmanjšanje, obnovitev, vezava in dvig krošnje, oskrba udarnin, posek, sajenje nadomestnega drevesa in izboljšava rastišča. Podali smo smernice za dolgoročno varovanje dreves. Preverili smo tudi, ali vsa drevesa iz Registra še rastejo. Pregledali in popisali smo njihovo stanje, jih ocenili in fotografirali (dodano v prilogi). Popis izjemnih dreves smo izvajali od 3. do 22. avgusta 2011.

3.1. POPISNI LIST

Osnova za popis izjemnih dreves na terenu je bil popisni list. Izdelali smo ga na osnovi popisnega lista, ki ga je za magistrsko delo izdelala Mateja Šmid Hribar. Na našem popisnem listu smo izpustili del, ki je bil namenjen intervjuvanju lastnikov, dodali pa smo naslednje točke: kako lastnik skrbi za izjemno drevo (skrbno, zadovoljivo, slabo); ali je drevesna vrednota na terenu označena (da/ne); ali obiskovalec s tabelo dobi kakšen podatek o drevesu.

Zaradi lažjega terenskega ogleda in preglednejše obdelave podatkov smo vsako drevo označili z označevalno številko. Poleg imena drevesne naravne vrednote smo iz Registra naravnih vrednot izpisali koordinate. Podrobnejše opise, kot so katastrska občina, parcelna številka, opis, ovrednotenje, varstveni režim, namembnost in vris, smo pridobili v zapisih Strokovne osnove za razglasitev naravnih znamenitosti v občini Slovenska Bistrica od Območne enote Zavoda RS za varstvo narave Maribor. Poleg navedenega smo opisali

rastišče, obseg in višino posameznega drevesa, stopnjo vitalnosti, korenine, deblo in krošnje. Zabeležili smo obliko krošnje, simptome nevarnosti za okolico in simptome ogroženosti drevesa ter predpisali ustrezne ukrepe.

3.1.1 Ime drevesne naravne vrednote

Ime je določeno v Registru naravnih drevesnih vrednot. Pri nekaterih drevesih smo lahko šele na terenu natančno ugotovili, za katero drevesno vrsto gre. Tak primer je Breznikov hrast, za katerega nismo imeli podatka, ali gre za dob ali graden.

3.1.2 Lokacija in rastišče

Opis lokacije izjemnih dreves mora biti dovolj podroben. Na terenu smo si pomagali s satelitsko-navigacijskim sistemom, karto in oznakami domačij. Opis lokacije sporoča, ali drevo raste v gozdu, na gozdnem robu, travniku, ob cesti, ob domačiji ali v naselju ob sakralnem objektu. Na območju KE Slovenska Bistrica se največ izjemnih dreves pojavlja v urbanem prostoru, manj na gozdnem robu ali v gozdu. Rastišče smo ocenili z: dobro (gozd, travnik, manj kot 30 % kolovozne poti); zadovoljivo (manj kot 50 % asfaltirane površine, ostalo travnik, peščena pot, peščeno dvorišče); slabo (več kot 50 % asfaltirane, tlakovane ali utrjene peščene površine, rastišče poškodovano zaradi paše).

3.1.3 Zdravstveno stanje

Zdravstveno stanje dreves smo ocenjevali z merili vitalnosti in opisom korenin, debla in krošnje. Pri koreninah smo ocenjevali, ali so te vitalne, poškodovane, ali je njihova rast otežena, prisotnost adventivnih poganjkov, gliv, zadebelitev oziroma bul. Pri deblu smo ocenjevali nagnjenost oziroma krivost debla, razpoke, votlost in dvodebelnost drevesa. Na nekaterih drevesih se je vzpenjal navadni bršljan (*Hedera helix*). Pri opisu krošnje smo ocenjevali delež suhih vej, prisotnost gliv, polparazitov in parazitov. Z mnogih lip so lastniki odstranjevali tudi belo omelo (*Viscum album*).

3.1.4 Znaki nevarnosti za okolico in simptomi ogroženosti

V urbanem okolju sta glavna dejavnika nevarnosti za okolico odlom suhih vej in padec drevesa. V gozdu ta dejavnika ne predstavljata večje nevarnosti. Na obravnavanem območju je bilo mnogo dvovrhatih lip. Zaradi večje varnosti je bilo kar nekaj lip zvezanih s pletenico. Simptomi ogroženosti drevesa nakazujejo vplive, ki jih ima okolica na drevo. Ti vplivajo na življenjsko dobo drevesne naravne vrednote. Nekaj dreves ogroža prevelika asfaltirana površina, vdor gliv pri nezaščitenem negovanju dreves, namensko vrezovanje spominov v deblo ipd.

3.1.5 Predpisovanje ukrepov

V urbanem okolju je naravno čiščenje vej lahko nevarno, zato morajo za čiščenje vej poskrbeti lastniki. S tem ukrepom ugodno vplivamo na vitalnost drevesa. Pri vsakem opisu krošnje smo okularno ocenili delež suhih vej v odstotkih. Drevesom z do tal segajočimi vejami smo predpisali ukrep dviga krošnje. Veje je potrebno odstraniti vsaj do višine dveh metrov od tal. Razrasle krošnje dreves, ki ogrožajo bližnje objekte, je potrebno zmanjšati. Takšne krošnje imajo predvsem hišna drevesa. Obnovitev krošnje je smiselna za drevesa z adventivnimi poganjki po močnem obžagovanju in odlomu. Kadar je drevo nevarno in se mu ne da več pomagati, izvedemo posek. Če ima drevo velik pričevalni ali simbolni pomen, navadno predlagamo zasaditev nadomestnega drevesa. Pri razrasli krošnji z veliko možnostjo odloma vrha, kar bi lahko ogrozilo varnost ljudi in premoženje, predpišemo ukrep vezave krošnje s pletenicami. Za drevesa, ki rastejo ob asfaltni cesti in na pašnikih, je potrebno izboljšanje rastišča. Z nasipom prsti zmanjšamo zbitost tal, zavarujemo korenine in na takšen način povečamo vnos hranilnih snovi. Na pašniku lahko korenine pred živalmi zaščitimo tako, da jih ogradimo z vejami ali kamenjem.

3.1.6 Smernice za dolgoročno varovanje

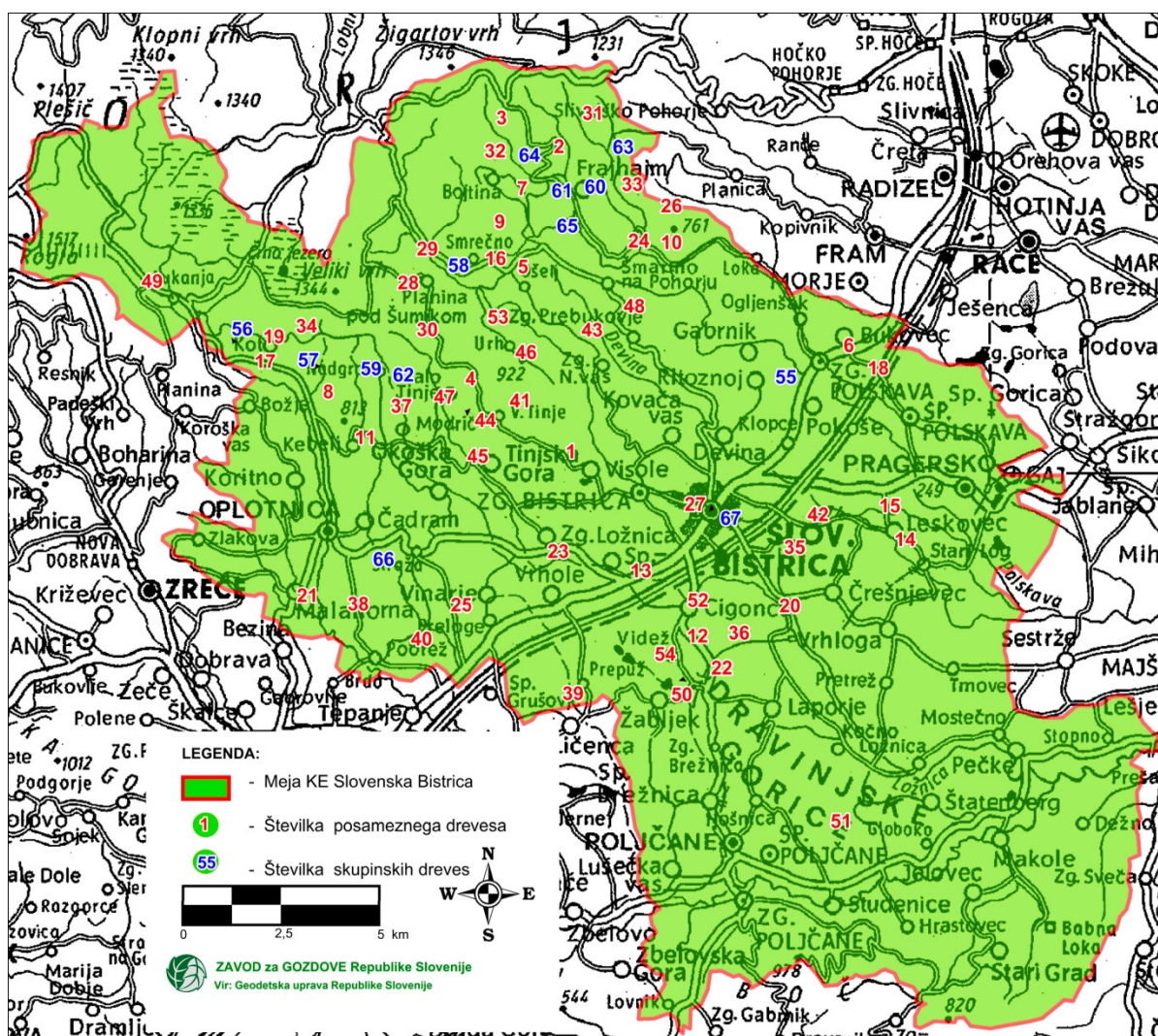
V pragozdu izjemna drevesa niso nobena redkost. Pretekli in sedanji način gospodarjenja z gozdom negativno vpliva na prisotnost debelih in starih dreves v gozdu. Z ekonomskega in praktičnega stališča je za lastnika gozda najugodnejše, da drevo poseka in ga uporabi takrat, ko ima za transport in izdelavo še sprejemljive dimenzije. Izjeme so maloštevilna drevesa,

ki so jih puščali v gozdu lastniki, večinoma kmetje z večjo gozdno posestjo, kot ponos gozda ali »za seme«. Iz podatkov o debelinah, številnosti in o vrstni sestavi dreves, ki rastejo zunaj gozda, lahko sklepamo, da premoremo mnogo domačih vrst, ki lahko dosežejo velike dimenzije in visoko starost, kar bi se ob primernem gospodarjenju z gozdom lahko pokazalo tudi znotraj gozdnih sestojev (Jenčič, 2004). Drevesa, ki so prepoznana kot naravne vrednote, so večinoma zelo stara in potrebujejo posebno nego. Z rednim vzdrževanjem lahko drevesom podaljšamo življenjsko dobo. K dolgoročnemu varovanju dreves bi zelo pripomogla boljša povezanost med gozdarskimi in naravovarstvenimi strokovnjaki, ki bi z raznimi aktivnostmi ozaveščali širšo javnost in lastnike.

4 ANALIZA DREVESNE NARAVNE DEDIŠČINE V KE SLOVENSKA BISTRICA

4.1 PREGLED STANJA DREVESNE DEDIŠČINE

V preglednici 1 so zajeta vsa izjemna drevesa iz Registra naravnih vrednot v KE Slovenska Bistrica. Vsem drevesom smo, da bi si olajšali delo, dodelili interno oznako (Id). Dodali smo obseg debla, ki smo ga izmerili na terenu, in okularno oceno višine. Za vsako drevo sta navedena tudi kriterij zavarovanja (na primer: izjemne mere, pričevalna pomembnost, ekosistemska pomembnost itd.) in pomen drevesne naravne vrednote (lokalni in državni).

Slika 2: Lokacije dreves iz Registra naravnih vrednot v KE Slovenska Bistrica

Id v preglednici 1 se ujemajo s številkami lokacij na sliki 2.

Rdeče številke označujejo lokacijo posameznega drevesa, modre pa prikazujejo lokacije skupin dreves.

Preglednica 1: Pregled izjemnih dreves iz Registra naravnih vrednot v KE Slovenska Bistrica

Id	Ime naravne vrednote	Dimenzija* obseg (cm)/višina (m)	Kriterij zavarovanja	Pomen
1	Lebartova tisa	238/15	pričevalna p., izjemna debelina, ekosistemska p.	lokalni
2	Puteržnikova tisa	366/14	pričevalna p., izjemna debelina, ekosistemska p.	državni
3	Vranjekova tisa	276/12	pričevalna p. (hišno drevo), izjemna debelina, ekosistemska p.	lokalni
4	Rep – smreka	348/32	pričevalna p.	lokalni
5	Blažičev bor	321/33	pričevalna p., izjemna debelina, izjemna višina	lokalni
6	Beraničeva lipa	452/24	pričevalna p.	lokalni
7	Bojčnikova lipa	386/26	pričevalna p. (ob znamenju)	lokalni
8	Grmovna lipa	564/32	pričevalna p., izjemna debelina, habitus, estetska p.	lokalni
9	Grobnikova lipa	561/28	pričevalna p., izjemna debelina	državni
10	Janžičeva lipa	418/27	pričevalna p., estetska p.	lokalni
11	Kebelj – lipa	398/27	pričevalna p.	lokalni
12	Kosmosova lipa	358/28	pričevalna p. (hišno drevo), habitus, estetska p., ekosistemska p.	lokalni
13	Kušarjeva lipa	502/28	pričevalna p.	lokalni
14	Pliberškova lipa	335/15	pričevalna p.	lokalni
15	Špecova lipa	357/31	pričevalna p., habitus	lokalni
16	Levičnikova lipa	568/32	pričevalna p., izjemna debelina, habitus, estetska p.	lokalni
17	Kot – lipa 1	390/31	pričevalna p. (hišno drevo), ekosistemska p.	lokalni
18	Zgornja Polskava – lipa	367/22	pričevalna p. ekosistemska p.	lokalni
19	Kot – lipa 2	478/26	pričevalna p. (hišno drevo), ekosistemska p.	lokalni
20	Lokanja vas – lipa	288/26	pričevalna p., estetska p.	lokalni
21	Malahorna – lipa	346/16	pričevalna p.	lokalni
22	Margučova lipa	423/10	pričevalna p., izjemna debelina, ekosistemska p, estetska p.	lokalni
23	Ozimičeva lipa	293/16	pričevalna p.	lokalni
24	Pečovnikova lipa	445/25	pričevalna p., estetska p.	lokalni
25	Prihova – lipa	270/23	pričevalna p., estetska p.,	lokalni
26	Primoževa lipa 1	635/22	pričevalna p., izjemna debelina, habitus	lokalni

se nadaljuje

nadaljevanje preglednice 1

Id	Ime naravne vrednote	Dimenzija* obseg (cm)/višina (m)	Kriterij zavarovanja	Pomen
27	Slovenska Bistrica – lipa 1	327/29	pričevalna p., habitus, ekosistemska p., estetska p.	lokalni
28	Smogavčeva lipa	680/24	pričevalna p. (hišno drevo), izjemna debelina, habitus, estetska p.	državni
29	Stegnetova lipa	447/24	pričevalna p. (hišno drevo), habitus	lokalni
30	Škrinjarjeva lipa	330/27	pričevalna p., habitus, estetska p.	lokalni
31	Štefova lipa	504/28	pričevalna p., izjemna debelina, habitus, estetska p.	lokalni
32	Šternova lipa	342/23	pričevalna p., ekosistemska p. (hišno drevo), estetska p.	lokalni
33	Vešnikova lipa	616/35	pričevalna p. (hišno drevo), izjemna debelina	državni
34	Vukova lipa	354/28	pričevalna p., estetska p.	lokalni
35	Zafošnikova lipa	322/28	pričevalna p. (hišno drevo)	lokalni
36	Cigonca – dob	463/28	pričevalna p.	lokalni
37	Breznikov hrast	338/23	pričevalna p.	lokalni
38	Ložakov dob	302/27	pričevalna p.	državni
39	Prepuž – dob	478/27	pričevalna p., izjemna debelina	lokalni
40	Pušnikov dob	565/32	pričevalna p., izjemna debelina, habitus, ekosistemska p., estetska p.	državni
41	Veliko Tinje – hrast	462/28	pričevalna p., izjemna debelina	lokalni
42	Zafošnikov dob	406/26	pričevalna p.	lokalni
43	Muhov pravi kostanj	690/29	pričevalna p., izjemna debelina	državni
44	Rep – pravi kostanj	587/32	pričevalna p., izjemna debelina, izjemna višina	lokalni
45	Stegnetova hruška	372/19	pričevalna p., izjemna debelina, habitus	državni
46	Skerbinjekova hruška	550/15	pričevalna p., izjemna debelina	državni
47	Urh – hruška	342/12	pričevalna p., izjemna debelina	lokalni
48	Laklbauerjeva hruška	352/14	pričevalna p.	državni
49	Stranski vrh – bukev	382/33	pričevalna p., izjemna debelina	lokalni
50	Hajšekova bukev	560/36	pričevalna p., izjemna debelina, izjemna višina	državni
51	Vrhole – bukev	402/31	pričevalna p., izjemna debelina	lokalni
52	Cigonca – divji kostanj	335/18	pričevalna p., estetska p.	lokalni

se nadaljuje

nadaljevanje preglednice 1

Id	Ime naravne vrednote	Dimenzija* obseg (cm)/višina (m)	Kriterij zavarovanja	Pomen
53	Maroltov javor	349/26	pričevalna p. (hišno drevo), izjemna debelina, habitus, ekosistemska p.	lokalni
54	Margučova trta	40/3	pričevalna p., izjemna starost	lokalni
55	Lipužovi pacipresi	452/33 355/29	pričevalna p., izjemna debelina, ekosistemska p.	državni
56	Bočekova macesna	289/24 330/29	pričevalna p., izjemna debelina	lokalni
57	Adamove lipe	398/34 496/32 342/33	pričevalna p. (hišna drevesa), habitus, estetska p., ekosistemska p.	lokalni
58	Hohlerjeve lipe	390/28 314/32 300/27	pričevalna p. (hišna drevesa), habitus, ekosistemska p.	lokalni
59	Jiblerjevi lipi	375/28 369/27	pričevalna p.	lokalni
60	Koršičeve lipe	370/25 292/23 235/25 258/26 354/23 417/24 678/20	pričevalna p., izjemna debelina, habitus	lokalni
61	Kresnikove lipe	643/24 597/26 481/27	pričevalna p., izjemna debelina	državni
62	Ramšakove lipe	565/28 333/25 376/24	pričevalna p., izjemna debelina, habitus, estetska p.	lokalni
63	Šetorijev vetrni pas	407/24 255/25 357/25 311/28 299/28 400/28	pričevalna p. (ob znamenju), habitus, ekosistemska p.	lokalni
64	Šurcovi lipi	735/32 504/27	pričevalna p. (hišni drevesi), izjemna debelina, habitus, ekosistemska p.	državni
65	Termotove lipe	383/16 333/21 632/19	pričevalna p., izjemna debelina, estetska p.	lokalni

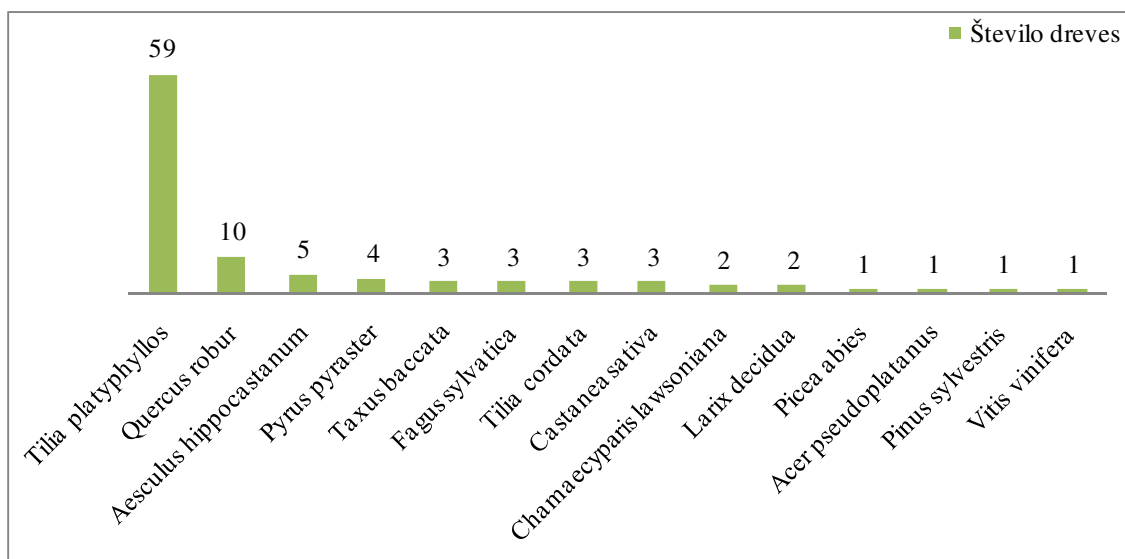
se nadaljuje

nadaljevanje preglednice 1

Id	Ime naravne vrednote	Dimenzija* obseg (cm)/višina (m)	Kriterij zavarovanja	Pomen
66	Čadram – dobi	520/25 351/32 387/28	pričevalna p., izjemna debelina	državni
67	Slovenska Bistrica – divji kostanji	324/20 282/20 243/20 42/20	pričevalna p., ekosistemska p., estetska p.	lokalni

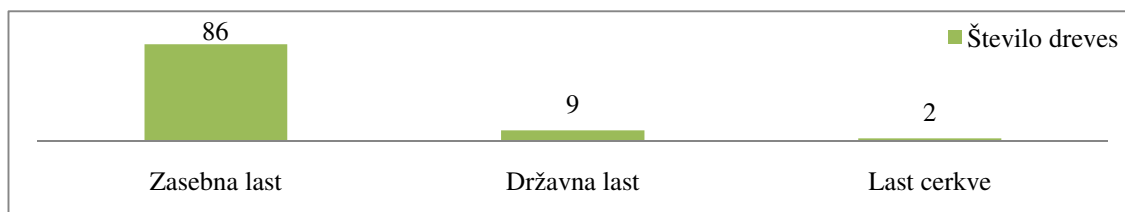
* okularno izmerjena višina

Med drevesnimi vrednotami na območju KE Slovenska Bistrica raste največ lip (61 %) in dobov (11 %). 5 % je divjega kostanja, 4 % predstavljajo prehransko pomembne hruške. Po 3 % zavzemajo navadna tisa, navadna bukev in lipovci. Po 2 % predstavljajo pravi kostanj, lawsonova pacipresa in evropski macesen, zelo majhen delež (po 1 %) pa navadna smreka, gorski javor, rdeči bor in vinska trta.

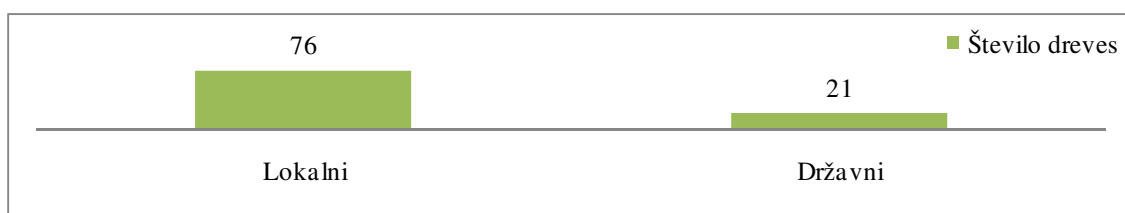
Slika 3: Drevesne naravne vrednote po drevesnih vrstah

Drevesa so v večini v zasebni lasti (89 %), 9 % jih je v državni lasti, 3 % dreves pa so v lasti cerkve.

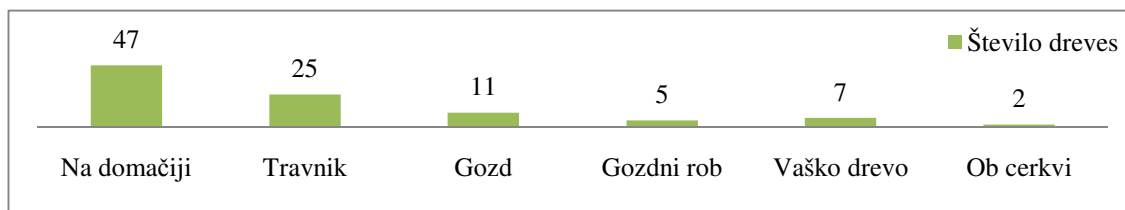
Slika 4: Lastništvo drevesnih naravnih vrednot

76 dreves (78 %) iz Registra naravnih vrednot je lokalnega pomena, medtem ko jih je 21 (22 %) državnega pomena.

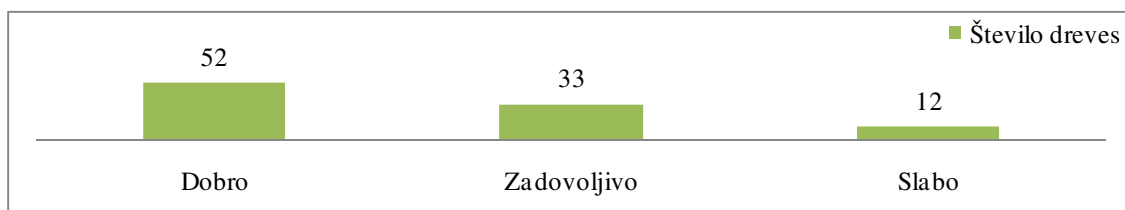
Slika 5: Pomen dreves iz Registra naravnih vrednot

Izjemna drevesa so pogostejša na domačijah (49 %; 47 dreves), 26 % (25 dreves) se jih nahaja na travnikih, 11 % (11 dreves) pa v gozdu. Na gozdnem robu raste 5 dreves (5 %), v vaškem središču pa 7 dreves (7%). Ob cerkvi rasteta 2 drevesi (2 %).

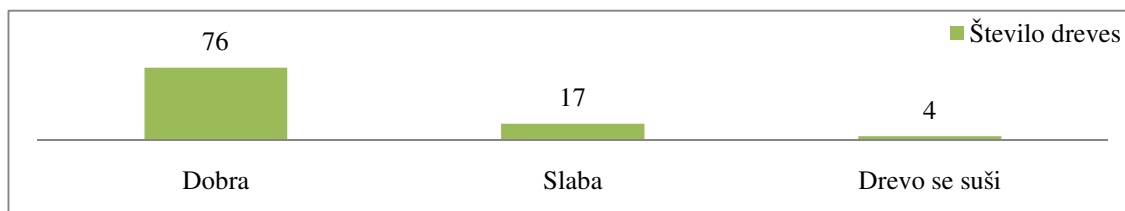
Slika 6: Lokacija posameznih drevesnih naravnih vrednot

52 dreves (54 %) raste na dobrem rastišču, 33 (34 %) na zadovoljivem rastišču, 12 dreves (12 %) pa raste na slabem rastišču.

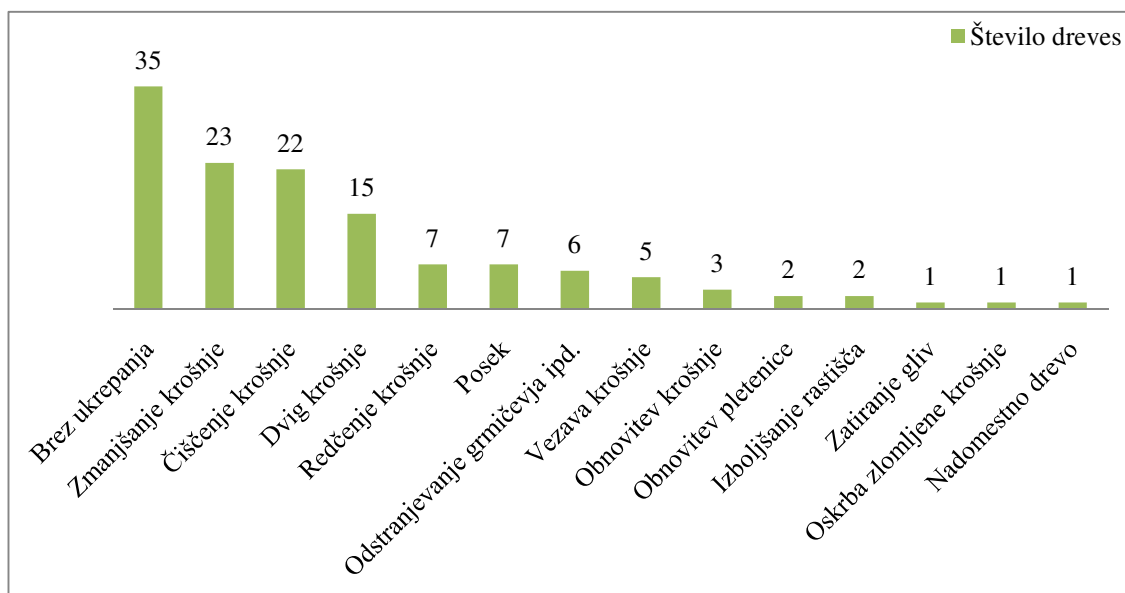
Slika 7: Kakovost rastišča drevesnih naravnih vrednot

Pri 76 drevesih (78 %) je stopnja vitalnosti dobra, pri 17 drevesih (18 %) slaba. 4 drevesa (4 %) se sušijo.

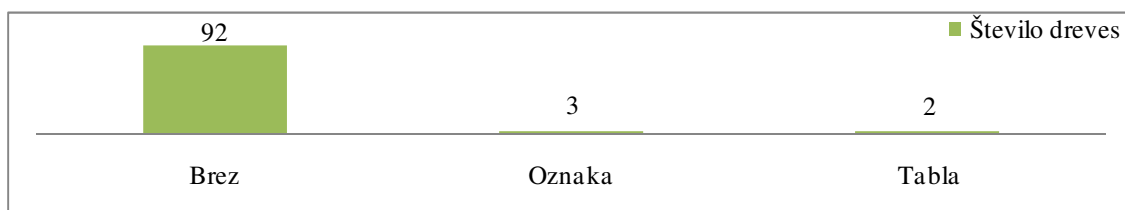
Slika 8: Stopnja vitalnosti

V največ primerih ni potrebno ukrepanje. Drevesom, ki se jim je krošnja premočno razrastla, moramo zmanjšati krošnjo. Zaradi odmrlih vej smo 22 drevesom predpisali ukrep čiščenja krošnje. Veje 15 dreves segajo prenizko, zato je krošnjo potrebno dvigniti. Goste krošnje sedmih dreves bi bilo potrebno razredčiti. Okoli debla dreves moramo odstraniti grmičevje, deske ipd. Slabotnim drevesom in drevesom, ki predstavljajo oviro, smo predpisali ukrep poseka. Zaradi varnosti razrasle krošnje moramo takšna drevesa zvezati s pletenico. Dve drevesi rasteta tik ob asfaltni cesti, zato bi bilo potrebno izboljšati rastišče.

Slika 9: Predpisani ukrepi

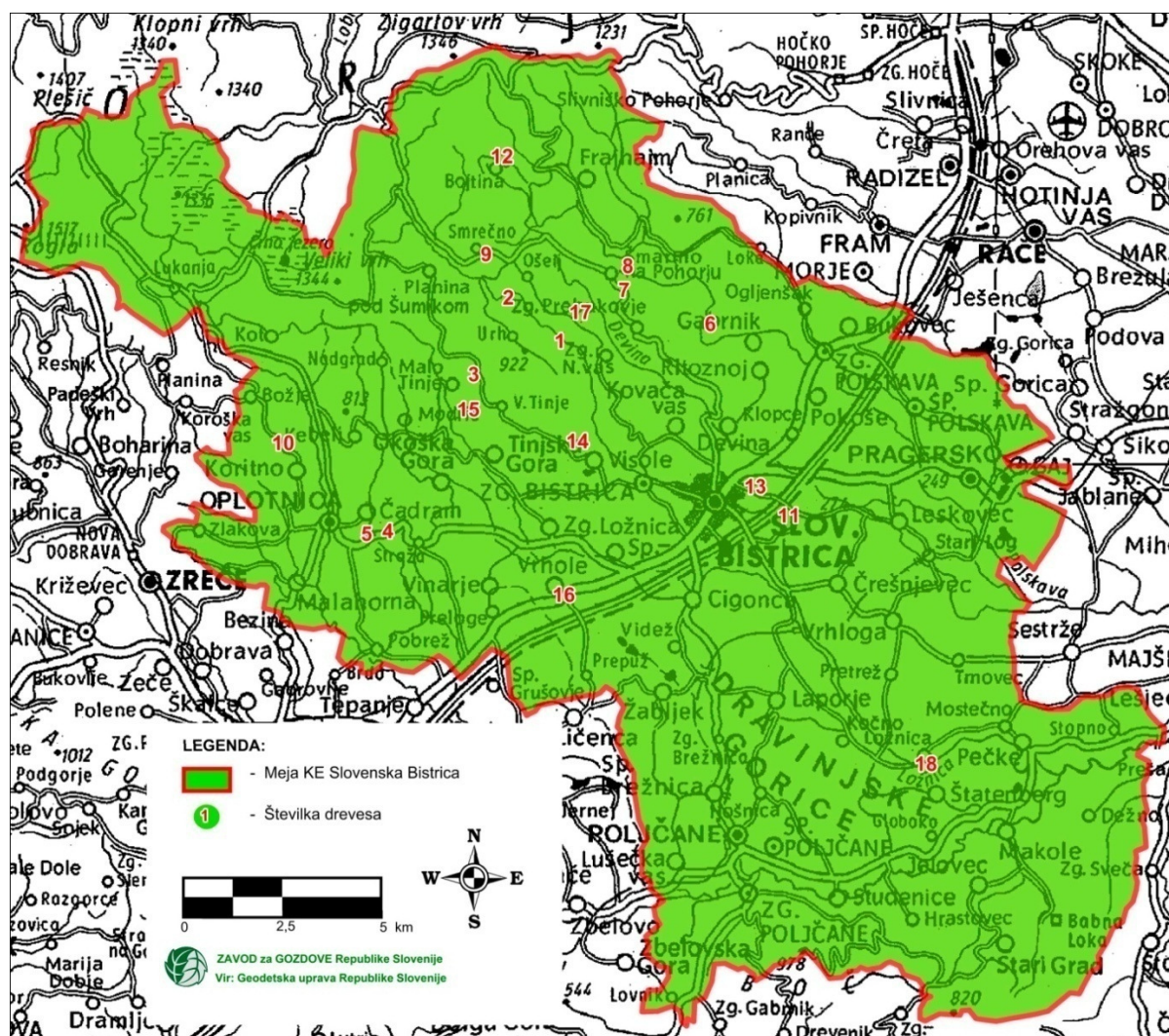
V 95 % obiskovalec na terenu ne dobi nikakršnega podatka o izjemnem drevesu. V 3 % do dreves vodi oznaka. Pri Grmovi in Ramšakovi lipi, skupaj 2 %, obiskovalec s pomočjo table pridobi informacije o izjemnem drevesu.

Slika 10: Označba drevesnih vrednot na terenu

4.2 NEOBSTOJEČA DREVESA IZ REGISTRA NARAVNIH VREDNOT

Drevesa so minljiva, krhka in niso večna. Od dreves, navedenih v Registru naravnih vrednot za območje KE Slovenska Bistrica, jih na terenu 18 nismo našli (preglednica 2). V preglednici smo drevesa označili z zaporedno številko (Id), imenom vrednote, številko drevesa in razlogom. Nekatera med njimi so se posušila, nekatera je izruval veter. Pri nekaterih drevesih ni določenega razloga.

Slika 11: Izjemna drevesa v KE Slovenska Bistrica, ki ne obstajajo več

Id v preglednici 2 se ujemajo s številkami nekdanjih lokacij na sliki 11.

Preglednica 2: Pregled dreves iz Registra naravnih vrednot, ki ne obstajajo več

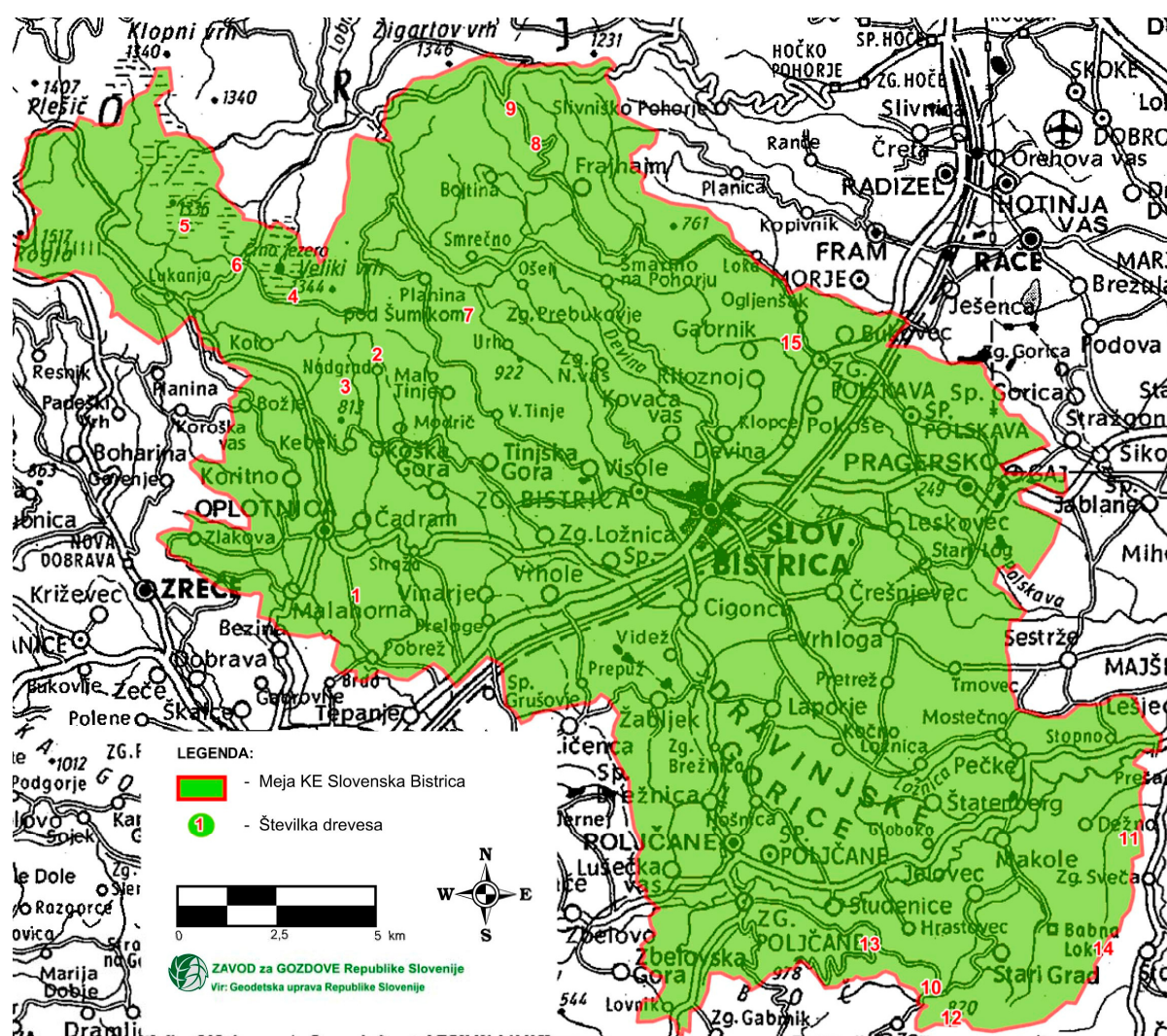
Id	Ime naravne vrednote	Št. drevesa	Razlog
1	Ošelj – smreka	6151	ni določenega razloga
2	Maroltova jelka	181	udar strele, požig
3	Ačkova lipa	6159	posušila
4	Čadram – lipa 1	6167	ni določenega razloga
5	Čadram – lipa 2	6168	ni določenega razloga
6	Jenžetova lipa	6176	udar strele
7	Šmartno na Pohorju – lipa	6225	prevrnil veter
8	Šmartno na Pohorju lipe	6194	ni določenega razloga
9	Mikova lipa	6200	posušila (kurjenje v bližini)
10	Obravjekova lipa	6203	ni določenega razloga
11	Pliberškova lipa	6208	ni določenega razloga
12	Robnikova lipa	6211	strohnela in posušila (ob gnojni jami)
13	Slovenska Bistrica – lipi	6213	nadomestno drevo
14	Lebartov hrast	6239	prevrnil veter
15	Pristovnikov pravi kostanj	6250	ni določenega razloga
16	Šiftova hruška	6255	ni določenega razloga
17	Žerjavova češnja	6262	ni določenega razloga
18	Zgornja Ložnica – robinija	6264	ni določenega razloga

5 KANDIDATI ZA UVRSTITEV MED DREVESNE NARAVNE VREDNOTE

Za izbiro dreves, ki bi jih lahko predlagali za uvrstitev v Register drevesnih naravnih vrednot in bi na nadomestila podrta in umirajoča drevesa, so nam bili v pomoč revirni gozdarji z Zavoda za gozdove KE Slovenska Bistrica. Ti so nam posredovali informativne podatke o drevesni vrsti, revirju, lokaciji, lastniku, koordinatah, o bližnjih objektih in razloge za predlog zavarovanja.

Posamezna drevesa smo poimenovali z lastnim imenom. Če lastnega imena niso imela, smo ime oblikovali tako, da smo izbrali ime najbližjega kraja, ki smo mu s pomišljajem dodali pojasnilo o naravni vrednoti. Sledil je terenski ogled in popis vseh dreves.

Po končanem terenskem ogledu smo s pomočjo kriterijev zavarovanja in meril vrednotenja za določanje naravnih drevesnih vrednot (Danev in sod., 2008) presodili, ali drevo dosega ustrezne mejne vrednosti. Opredeljevanje in razvrščanje drevesnih naravnih vrednot na vrednote državnega in lokalnega pomena temelji na merilih, ki so predvsem z operativnega vidika varstva narave hitro in zanesljivo določljiva (Mastnak, 2005; Habič, 2006). Kriteriji za opredelitev drevesnih naravnih vrednot lokalnega in državnega pomena zajemajo strokovne predloge, ki jih je pripravil Zavod RS za varstvo narave na podlagi analize baze naravnih vrednot in analize dosedanje strokovne literature (Danev in sod., 2008). Danev in sod. (2008) so drevesne naravne vrednote opredelili na podlagi šestih strokovnih meril, to so: izjemna dimenzija, habitus, starost, merilo ekosistemske pomembnosti, merilo znanstveno-raziskovalne pomembnosti in merilo pričevalne pomembnosti. Merilo izjemne dimenzije zajema kriterij izjemnega obsega debla, kar najprej pritegne pozornost strokovnjaka in laika, in kriterij izjemne višine drevesa.

Slika 12: Lokacije kandidatov za uvrstitev med drevesne naravne vrednote v KE Slovenska Bistrica

Id v preglednici 3 se ujema s številkami lokacij na sliki 12.

V preglednici 3 so podani najpomembnejši podatki o kandidatih, katerim smo pripisali zaporedno številko (Id), sinonim, dimenzijo, kriterij zavarovanja in pomen kandidata.

Preglednica 3: Kandidati za uvrstitev med drevesne naravne vrednote v KE Slovenska Bistrica

Id	Sinonim drevesa	Dimenzija* obseg (cm)/višina (m)	Kriterij zavarovanja	Pomen
1	Zidarjev dob	412/27,6	izjemen obseg debla, ekosistemska p.	državni
2	Prosenakova jelka	319/44,6	izjemna višina, estetska p.	lokalni
3	Kumrova lipa	484/25	izjemen obseg debla, pričevalna p.	lokalni

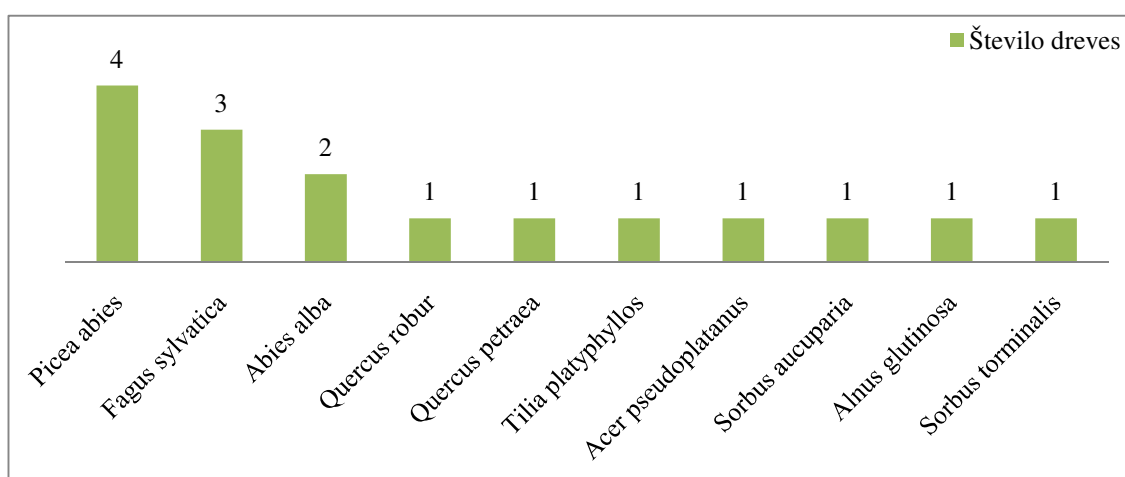
se nadaljuje

nadaljevanje preglednice 3

Id	Sinonim drevesa	Dimenzija* obseg (cm)/višina (m)	Kriterij zavarovanja	Pomen
4	Jerebika - Ribička	179/20,5	izjemen obseg debla, izjemna višina	državni
5	Navadna smreka – Mrzla bajta	369/38	izjemen obseg debla, estetska p.	lokalni
6	Stebrasta smreka - Osankarica	136/23,6	izjemen habitus, redkost	državni
7	Črna jelša - Močnik	175/32	ekosistemska p.	lokalni
8	Fričeva jelka	334/38	izjemen habitus	lokalni
9	Orožnova bukev	246/34,6	izjemna višina	lokalni
10	Gorski javor - Boč	260/35,6	izjemna višina, ekosistemska p.	lokalni
11	Pleteršekova bukev	258/36,6	izjemna višina	lokalni
12	Navadna bukev - Plešivec	285/35,5	izjemna višina, estetska p.	lokalni
13	Navadni brek - Hrastovec pod Bočem	133/24	izjemen obseg debla, ekosistemska p.	lokalni
14	Hrast graden – Stari Grad	274/26,5	ekosistemska p., pričevalna p.	lokalni
15	Leskovarjevi smreki	376/45 309/47	izjemen obseg debla, izjemna višina	lokalni

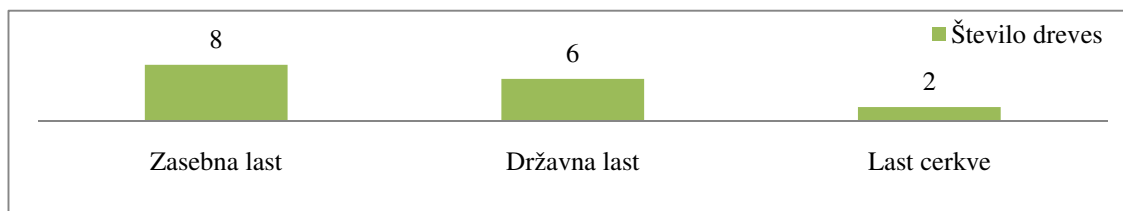
* višino smo izmerili z višinomerjem Suunto Hypsometer PM – 5/1520P

Med možnimi kandidati so se pojavile štiri (26 %) navadne smreke, tri (19 %) navadne bukve in dve (13 %) navadni jelki. S po 6 % se pojavljajo hrast dob, hrast graden, navadna lipa, gorski javor, navadna jerebika, črna jelša in navadni brek.

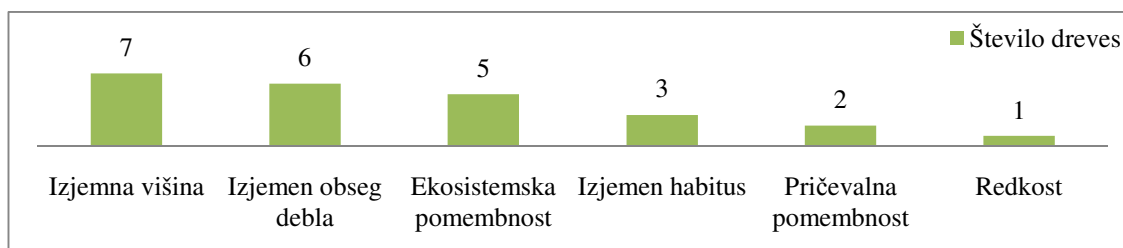
Slika 13: Pregled možnih kandidatov po drevesnih vrstah

Polovica kandidatov je v zasebni lasti (50 %; 8 dreves), 38 % (6 dreves) v lasti države, 12 % (2 drevesi) pa v lasti cerkve.

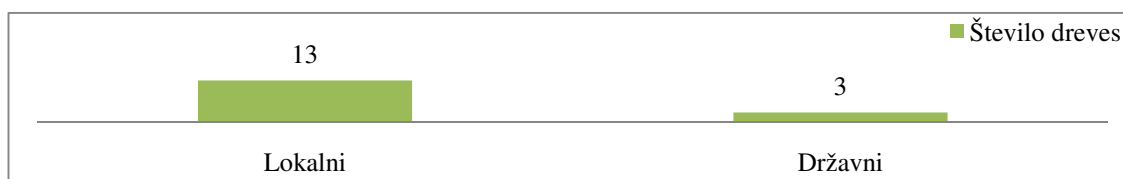
Slika 14: Lastništvo kandidatov za uvrstitev med drevesne naravne vrednote

Največ dreves dosega izjemno višino, nekatera so tik pod kriterijem (Vk ZRSVN). Izjemen obseg debla je zadosten pri šestih drevesih, pet dreves je ekosistemsko pomembnih, tri imajo izjemen habitus. Stebrasta smreka na Osankarici ima posebno obliko, kakršna je v Sloveniji zelo redka.

Slika 15: Kriteriji zavarovanja

81 % kandidatov izpolnjuje pogoje oz. kriterije za uvrstitev med drevesne naravne vrednote lokalnega pomena, 19 % kandidatov pa za uvrstitev med drevesne naravne vrednote državnega pomena.

Slika 16: Pomen kandidatov za uvrstitev med drevesne naravne vrednote

6 RAZPRAVA IN SKLEPI

Odnos do dreves se je skozi čas in ob različnih kulturah spreminjal. Na drevesa, zasajena ob različnih priložnostih, je bil človek še posebno navezan in ponosen.

Kot je pokazala analiza, je stanje drevesne dediščine na območju KE Slovenska Bistrica razmeroma dobro, saj Register naravnih vrednot zajema 97 dreves. V preteklosti so ob domačijah lastniki najpogosteje sadili lipe. Teh je v Registru naravnih vrednot zabeleženih največ. V nalogi smo dodali 16 kandidatov, med njimi največ navadnih smrek, navadnih bukev in navadnih jelk, ki zadostujejo kriterijem za uvrstitev med drevesne naravne vrednote. Največ teh dreves raste v gozdu. V današnjem času ljudje ob hišah najpogosteje sadijo majhna okrasna drevesa in ne lip, kot nekoč. Večina teh dreves raste na zasebnih zemljiščih, kjer je njihova vitalnost dobra. Izjemna drevesa bi lahko načrtno ohranjali z vzpostavitvijo sistema, ki bi beležil vsa drevesa, ki so po svojih lastnostih izjemna, vendar še ne dosegajo danih kriterijev za drevesno naravno vrednoto. Na tak način bi lahko nekoč nadomestila umrla drevesa iz Registra naravnih vrednot.

Manjše število izjemnih dreves je v slabšem stanju. Zanje je smotrni ukrep posek. Za največ drevesnih naravnih vrednot niso potrebni večji ukrepi, kar dokazuje, da lastniki zelo dobro skrbijo zanje. Potrebni so le manjši ukrepi, kot so čiščenje in zmanjšanje krošnje, ostali ukrepi so redkejši. Po terenskem ogledu smo ugotovili, da na območju 18 dreves ne raste več. Drevesa so se ali posušila, ali so bila poškodovana ob udaru strele, ali jih je prevrnil veter. Hišnih dreves lastniki niso nadomestili z drugimi. Nekaj dreves se je nahajalo v gozdu. Ena izmed izjemnih dreves je bila Maroltova jelka, ki je dosegala izjemne dimenzije.

Kriteriji za uvrstitev kandidatov med drevesne naravne vrednote so predvsem velike dimenzije, to sta izjemen obseg debla in izjemna višina. Nekatera drevesa na tem območju so redka. Pomembna so z ekosistemskega vidika, saj bogatijo območje. Zelo posebna in do sedaj presenetljivo povsem spregledana je navadna smreka na Osankarici s svojo nenavadno stebrasto obliko, ki je zelo redka v Sloveniji. Na dobrih rastiščih Pohorja navadne smreke in navadne jerebike dosegajo zelo velike višine.

Naravne vrednote večinoma niso opremljene z označevalnimi in pojasnjevalnimi tablami. Izjemi sta Grmova lipa in najdebelejša izmed lip, Ramšakova lipa. Obiskovalec lahko na tabli prebere marsikaj o zgodovini in merah naravne vrednote. Na Termotovi in Kresnikovi domačiji je oznaka lip. Nobena tabla in oznaka ne škoduje drevesu in ne spremeni rastiščnih razmer.

Po pogovoru s peščico lastnikov smo ugotovili, da nekateri izmed njih sploh ne vedo, da za drevesa več ne skrbi »spomeniško varstvo«. To se je preoblikovalo v Zavod za varstvo narave in Zavod za varstvo kulturne dediščine. Lastniki zemljišča, na katerem raste naravna vrednota, morajo sami negovati drevo in popraviti morebitno škodo. Lastniki namreč pričakujejo, da bo stroške vzdrževanja in izvajanja ukrepov poravnala država.

Prvi korak varovanja drevesne dediščine je ocena kriterijev in vpis dreves v Register naravnih vrednot, kar je osnova za nadaljnje uspešno varovanje. Strokovnjaki iz Zavoda za varstvo narave bi se lahko bolj povezali z gozdarji, ki so zaposleni na Zavodu za gozdove. Ti naj svetujejo lastnikom, kako skrbeti za drevesa, na koga se lahko v primeru različnih posegov obrnejo ter s pomočjo delavnic in gozdnih učnih poti ozaveščajo javnost in tako spodbudijo pozitiven odnos do dreves. Zelo pomembno je, da se ohranja stik z lastniki, ki bi lahko svoja opažanja posredovali gozdarskim strokovnjakom. Tako bi vselej imeli najbolj aktualne informacije. Na terenu bi lahko posebna drevesa označili in s pomočjo tabel in kart posredovali najpomembnejše informacije o posameznem drevesu. Prav tako bi lahko več dreves vključili v sprehajalne poti. Za uspešno ohranjanje drevesnih naravnih vrednot je zelo pomemben odnos gozdarjev, ki so v svojih revirjih najbolj v stiku z izjemnimi drevesi in njihovimi lastniki.

Vsako drevo je po svoje enkratno, raznoliko, izjemno in četudi ne dosega danih kriterijev, ga moramo spoštovati. Morda pa bo nekoč dosegalo dane kriterije in ga bomo lahko uvrstili med drevesne naravne vrednote.

7 POVZETEK

V zgodovini človeštva so drevesa odigrala pomembno vlogo. Drevesa, ki so zaradi nekaterih razlogov pomembnejša od drugih in izstopajo od ostalih dreves, sodijo med drevesno dediščino. Nekatere drevesne vrste in posamezna izjemna drevesa so bila na ozemlju Slovenske Bistrice že v zgodovini deležna posebne pozornosti, spoštovanja in občudovanja. Stari narodi so drevo pojmovali kot božanstvo ali kot prebivališče duha.

Drevesa so sadili v središčih vasi, ob domačijah ter na drugih posebnih krajih zaradi njihove uporabne in simbolne vloge. V gozdovih je večina izjemnih dreves samoraslih. Nekatera so se ohranila zaradi težke dostopnosti.

V nalogi smo obravnavali 97 drevesnih naravnih vrednot v KE Slovenska Bistrica. Osnovni vir raziskovanja je bil Register naravnih vrednot. Preučili smo, ali so drevesa upravičeno uvrščena na uradni seznam. Zaradi lažjega terenskega ogleda in bolj pregledne obdelave podatkov smo uporabili popisni list, ki je dodan v prilogi A. Ta zajema dendrološke podatke, kratko oznako, lokacijo in rastišče, zdravstveno stanje, znake nevarnosti za okolico in simptome ogroženosti za drevo, predpisovanje ukrepov in smernice za dolgoročno varovanje. Preučevali smo, ali je drevesna vrednota na terenu označena in kako lastnik skrbi zanjo. Po terenskem ogledu smo ugotovili, da 18 izjemnih dreves ne raste več, bodisi so se posušila, bodisi jih je prizadel udar strele, bodisi jih je prevrnil veter ipd.

Ker drevesa vzkalijo, rastejo, se posušijo in odmrejo, je potrebno neprestano dopolnjevati in spreminjati uradni seznam. Ker je kar nekaj dreves, ki ne obstajajo več, smo s pomočjo revirnih gozdarjev dodali neuradni seznam dreves, ki bi jih lahko uvrstili med naravne vrednote. Tako ves čas obnavljamo sezname in spodbujamo nov odnos do dreves ter posredno varujemo drevesa, ki še nimajo privilegija uvrstitve na uradni seznam. S popisnim listom, ki je razviden v prilogi C, smo popisali 16 kandidatov. Na ta način spodbujamo, poleg povezanosti naravovarstvenih in gozdarskih strokovnjakov z lastniki, k dolgoročnemu varovanju izjemnih dreves.

VIRI

Anko B. 2004. Drevo kot naravna dediščina. V: Staro in debelo drevje v gozdu: zbornik referatov XXII. gozdarskih študijskih dni. Ljubljana, BF, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire: 183 - 199

Berginc in sod. 2007. Naravne vrednote. V: Sistem varstva narave v Sloveniji. Ljubljana, Ministrstvo za okolje in prostor: 35 - 48

Bistrica OnLine. Maribor, Mariborska fakulteta.

<http://bistrica.diskom.si/> (1. avg. 2012)

Curk J. 1968. Ozemlje Slovenjebistriške občine. Kulturni in naravni spomeniki Slovenije. Zbirka vodnikov, 12: 30 str.

Danev in sod. 2008. Vrednotenje dreves in opredeljevanje drevesnih naravnih vrednot. Ljubljana, ZRSVN, Osrednja enota

http://www.zrsvn.si/dokumenti/63/2/2009/2008_8_11_VREDNOTENJE_DREVES_IN_OPREDELJEVANJE_DREVESNIH_NV_ZRSVN_1523.pdf (1. avg. 2012)

Diaci J., Perušek M. 2004. Možnosti ohranjanja starega in odmrlega drevja pri gospodarjenju z gozdovi. V: Staro in debelo drevje v gozdu: zbornik referatov XXII. gozdarskih študijskih dni. Ljubljana, BF, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire: 227 - 240

Habič E. 2006. Sistem vrednotenja, ohranjanja in varstva izjemnih dreves v Sloveniji: mag. delo. (Univerza v Ljubljani, BF, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire). Ljubljana. samozal.: 195 str.

Habič Š. 2004. Izjemna drevesa so dediščina za prihodnost. V: Staro in debelo drevje v gozdu: zbornik referatov XXII. gozdarskih študijskih dni. Ljubljana, BF, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire: 279 - 284

Habič Š., Jenčič S., Kogovšek T. Izjemna drevesa. 2010. Ljubljana, ZRSVN, ZGS.

http://www.zrsvn.si/dokumenti/74/2/2010/Izjemna_drevesa_koncna_obrezana_small_2164.pdf (1. avg. 2012)

Hajšek C. 2008. Kebljske lipe. V: Spoznajte naravno in kulturno dediščino Keblja.

Maribor, Filozofska fakulteta, Mednarodni center ERM: 25 - 28

Jenčič S. 2004. Debela drevesa v gozdovih severovzhodne Slovenije. V: Staro in debelo

drevje v gozdu: zbornik referatov XXII. gozdarskih študijskih dni. Ljubljana, BF, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire: 265 - 271

Jenčič S., Jež M. 1992. Strokovne osnove za razglasitev naravnih znamenitosti v občini

Slovenska Bistrica. Maribor, Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine: 98 str.

Mastnak M. 2004. Vrednotenje drevesnih naravnih vrednot (drevesne dediščine). V: Staro

in debelo drevje v gozdu: zbornik referatov XXII. gozdarskih študijskih dni. Ljubljana, BF, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire: 167 - 182

Pivka J. 2009. Pohorje. Moj vir navdiha. Slovenjebistriško Pohorje. Maribor, Založba

Kapital: 127 str.

Šmid Hribar M. 2008. Drevo kot dvopomenska dediščina: mag. delo. (Univerza v

Ljubljani, BF, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire). Ljubljana. samozal.: 161 str.

Šoštarič M. 1983 Varstvo narave in krajine na slovenjebistriškem: zbornik občine

Slovenska Bistrica I. Slovenska Bistrica, Skupščina občine, Kulturna skupnost: 473 - 477

Titl. J. 1983. Zemljepisni oris občine ter rast prebivalstva: zbornik občine Slovenska

Bistrica I. Slovenska Bistrica, Skupščina občine, Kulturna skupnost: 25 - 37

ZAHVALA

Mentorju prof. dr. Robertu Brusu za potrpežljivost in dragocene nasvete.

Zaposlenim na ZRSVN OE Maribor, še posebej Samu Jenčiču, univ. dipl. inž. gozd., ker so mi posredovali podatke za izdelavo naloge.

Vodji ZGS KE Slovenska Bistrica Matjažu Zupaniču, univ. dipl. inž. gozd., in revirnim gozdarjem za čas, trud in sodelovanje.

Božidarju Kuneju, inž. gozd. in lov., za izdelavo kart.

Janu Prosenaku in Martini Motaln za pomoč pri pridobivanju podatkov na terenu.

Danijeli Ravnjak, Janji Javornik in Luciji Hrženjak za pomoč pri oblikovanju naloge.

Tamari Radoševič in Borisu Sadarju za pomoč pri angleškem besedilu.

Lastnikom dreves za prijaznost in obujanje spominov.

Staršem, bratoma in prijateljem za podporo in neusahljiv optimizem.

Hvala!

PRILOGE

Priloga A: Popisni list za drevesa iz Registra naravnih vrednot

POPISNI LIST ZA OPREDELITEV DREVESNE VREDNOTE (DENDROLOŠKI PODATKI)

Ime drevesne vrednote: _____

Latinsko ime drevesne vrste: _____

Št. naravne vrednote: _____ Koordinate: x _____ y _____

Lastnik: _____ Kat. občina: _____ Parcelna št.: _____

Opis lokacije drevesa: a) gozd b) gozdni rob c) ob cesti d) ob domačiji e) opuščena kmetija f) planina
g) rob travnika h) travnik i) v naselju j) v naselju ob sakralnem objektu k) v parku

Opis rastišča:

- a) dobro (gozd, travnik, pod 30% kolovozne poti)
- b) zadovoljivo (pod 50% asfaltirane površine, ostalo travnik, peščena pot, peščeno dvorišče)
- c) slabo (nad 50% asfaltirane, tlakovane ali utrjene peščene površine, rastišče poškodovano zaradi paše)

Obseg (cm): _____ Višina (m): _____

Stopnja vitalnosti: a) dobra b) slaba c) drevo se suši

Opis korenin: a) korenine so vitalne b) otežena rast korenin c) poškodovanost korenin d) prisotnost adventivnih poganjkov na koreninah e) prisotnost gliv f) prisotnost odebelitev in bul na koreninah
g) korenine niso vidne

Opis debla: a) nagnjenost oz. krivost debla b) poškodovanost debla c) prisotnost adventivnih poganjkov d) prisotnost gliv e) prisotnost odebelitev in bul f) razpoke g) votlost debla h) dvodebelno drevo

Opis krošnje: a) delež suhih vej (v %) _____ b) prisotnost gliv c) prisotnost parazitov d) odebelitve
e) presvetljenost krošnje (gosta, presvetljena)

Oblika krošnje: a) stebrasta b) piramidasta c) okrogla d) asimetrična e) jajčasta f) stožčasta g) srčasta

Simptomi nevarnosti (za okolico): _____

Simptomi ogroženosti (za drevo): _____

Predpisovanje ukrepov:

Ukrep	x	razlog ukrepanja (opisno)
Čiščenje krošnje		
Redčenje krošnje		
Dvig krošnje		
Zmanjšanje krošnje		
Obnovitev krošnje		
Oskrba udarnin		
Obglavljanje		
Posek		
Nadomestno drevo		
Vezava krošnje		
Izboljšanje rastišča		
Drugo		

Razlog zavarovanja (naš predlog): a) debelina b) višina c) habitus d) znanstveno-raziskovalna pomembnost e) pričevalna (kulturna) pomembnost f) kompleksna povezanost g) simbolna pomembnost h) estetska pomembnost i) duhovna pomembnost j) nadomestno drevo

Kako lastnik skrbi zanj? a) skrbno b) zadovoljivo c) slabo

Ali je drevo označeno? a) da b) ne

Predlagane varstvene usmeritve: _____

Opombe: _____

Popisovalec: _____

Datum: _____

Priloga B: Popis dreves iz Registra naravnih vrednot (na CD)

1 Lebartova tisa

Lastnik: Elizabeta Pliberšek, Visole 31, 2310 Slovenska Bistrica

Lokacija: k. o.: Visole, parc. št.: 6

Koordinate (GKY, GKX): 540620, 140500

Rastišče: Drevo raste na domačiji ob cesti v naselju. Rastišče je zadovoljivo.

Opis: Deblo tise (moška) obsega 238 cm, visoka 14,5 m.

Ovrednotenje: Sodi med večje tise v Sloveniji.

Zdravstveno stanje: Stopnja vitalnosti je dobra. Na deblu so prisotni adventivni poganjki, 2 % delež suhih vej.

Simptomi nevarnosti za okolico: stavbni objekti, električni drog, cesta

Slika 1: Lebartova tisa

Priloga C: Popisni list kandidatov za uvrstitev med drevesne naravne vrednote

POPISNI LIST ZA DREVESNE NARAVNE VREDNOTE

Ime: _____ **Sinonim:** _____

Latinsko ime drevesne vrste: _____

Koordinate: x _____ y _____

Kat. občina: _____ **Parcelna št.:** _____

Lastnik: _____

Opis lokacije drevesa: a) gozd b) gozdni rob c) ob cesti d) ob domačiji e) opuščena kmetija f) planina
g) rob travnika h) travnik i) v naselju j) v naselju ob sakralnem objektu k) v parku

Opis rastišča:

- a) dobro (gozd, travnik, pod 30% kolovozne poti)
- b) zadovoljivo (pod 50% asfaltirane površine, ostalo travnik, peščena pot, peščeno dvorišče)
- c) slabo (nad 50% asfaltirane, tlakovane ali utrjene peščene površine, rastišče poškodovano zaradi paše)

Obseg (cm): _____ **Višina (m):** _____ **Starost (let):** _____ **vir:** _____

Stopnja vitalnosti: a) dobra b) slaba c) drevo se suši

Opis korenin: a) korenine so vitalne b) otežena rast korenin c) poškodovanost korenin d) prisotnost adventivnih poganjkov na koreninah e) prisotnost gliv f) prisotnost odebelitev in bul na koreninah
g) korenine niso vidne

Opis debla: a) nagnjenost oz. krivost debla b) poškodovanost debla c) prisotnost adventivnih poganjkov d) prisotnost gliv e) prisotnost odebelitev in bul f) razpoke g) votlost debla h) dvodebelno drevo

Opis krošnje: a) delež suhih vej(v %) _____ b) prisotnost gliv c) prisotnost parazitov d) odebelitve
e) presvetljenost krošnje (gosta, presvetljena)

Oblika krošnje: a) stebrasta b) piramidasta c) okrogla d) asimetrična e) jajčasta f) stožčasta g) srčasta

Razlog zavarovanja (naš predlog):

-IZJEMNOST

a) debelina -zadosti Ok -ne zadosti Ok

b) višina

c) habitus -mutant -izjemno velika krošnja -igra narave drevesasti habitus

-EKOSISTEMSKA POMEMBOST

a) odprta krajina -radij 200m -radij 100m

b) obvodna vegetacija

c) ekstremna rastišča

d) urbane površine

e) redka drevesa in rastišča redkih drevesnih in grmovnih vrst

-ZNANSTVENO RAZISKOVALNA POMEMBOST Vir: _____

-PRIČEVALNA POMEMBOST

a) drevesa, ki označujejo pomembnejšo lego v prostoru

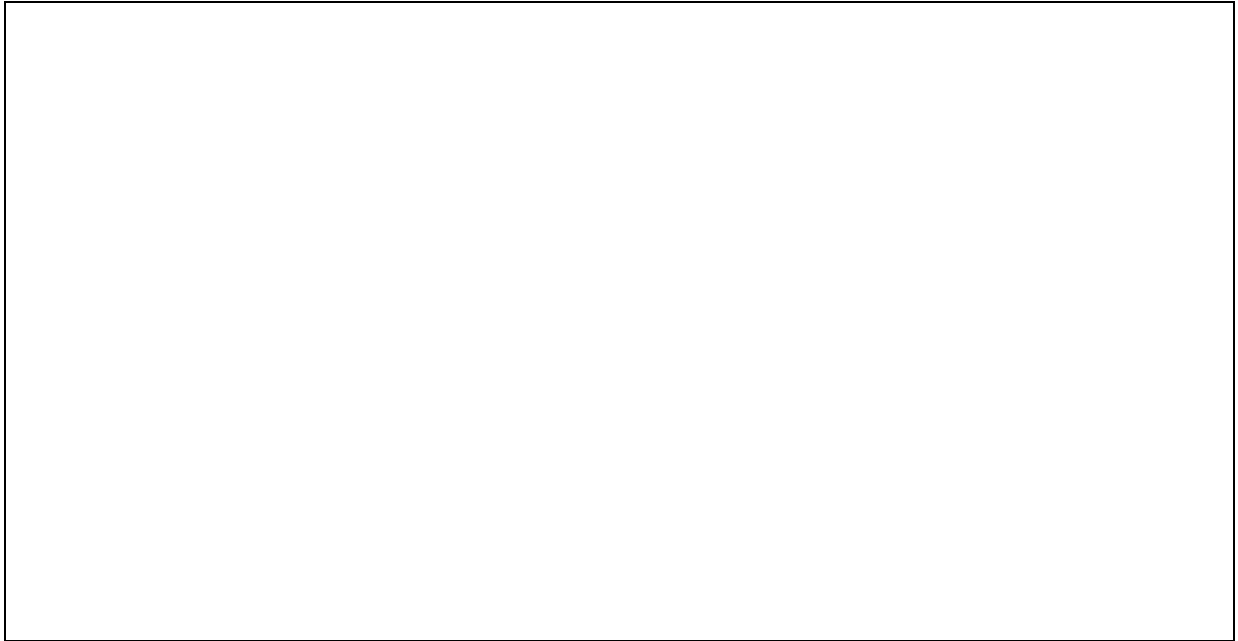
b) spominska drevesa (Vir: register kulturne dediščine/drugi pisni vir)

c) hišna drevesa

d) tradicionalna raba

e) drevesa, ki so del ljudskega izročila Vir: _____

SKICA

Opombe: _____

Popisovalec: _____

Datum: _____

Priloga D: Popis kandidatov, ki bi jih lahko uvrstili na seznam naravnih vrednot (na CD)

2 Navadna jelka (*Abies alba*)

Sinonim: Prosenakova jelka

Lastnik: Prosenak Lepopod, Čadram 30, 2317 Oplotnica

Lokacija: k. o.: Kot, parc. št.: 1086/2

Koordinate (GKY, GKX): 535765, 142934

Rastišče: Drevo raste v gozdu ob vlaki. Rastišče je dobro.

Opis: Obseg znaša 319 cm. Višina meri 44,6 m.

Zdravstveno stanje: Korenine so vitalne. Gosta krošnja. 5% delež suhih vej.

Kriterij zavarovanja: izjemna višina (malenkost pod kriterijem, Vk ZRSVN znaša 45 m), s svojo mogočno krošnjo prispeva k estetski pomembnosti

Slika 17: Prosenakova jelka